הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר נזיקין

אור שמח על משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת נפש

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-רוצח-ושמירת-נפש/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ב 4
הלכה ז 4
הלכה ח 4
הלכה יג 5
הלכה טז 7
פרק ב 7
הלכה א 7
הלכה ד 8
הלכה ט 9
הלכה יב 11
הלכה יד 11
הלכה טו 11
פרק ג 15
הלכה ד 15
הלכה י 16
פרק ד 16
הלכה ה 16
הלכה ו 16
פרק ה 16
הלכה א 16
הלכה ג 17
הלכה ו 17
הלכה יב 18
הלכה יד 18
פרק ו 19
הלכה ה 19
הלכה י 19
הלכה יב 19
הלכה יג 21
פרק ז 21
הלכה ח 21
הלכה טו 22
פרק ט 22
הלכה ו 22
הלכה י 23
פרק י 24
הלכה ב 24
הלכה ז 24
הלכה ט 25
פרק יג 25
הלכה ט 25
הלכה י 26

פרק א

הלכה ב

וכל הראוי לירושה הוא גואל הדם:

בירושלמי פרק זה בורר יליף לפסול קרובים כרע"ק כרי"ש מנלן כו' שלא יהא העדה קרובי כו' אם אתה אומר כן נמצאת ב"ד הן גואלי הדם, ופירושו וכתיב ושפטו בין המכה ובין גואל הדם, הרי דהקרובים נעשין גואלי הדם, ורבינו פסק פרק י"ג מהלכות עדות דרק קרובי האב פסולין מה"ת להעיד, הרי דהא דהקרובים נעשין גואלי הדם היינו דכל הראוי ליורשו מצד האב שנוחלין ומנחילין זה לזה נעשין גואלי הדם וברור, ולהנך שיטות דסברי דקרובי אם פסולין מה"ת מוכחא לפ"ז מירושלמי דגואל הדם אינו נתלה בקרוב מצד האב וגם אחי אמו נעשה גואל הדם וכן בן אחי אמו. ולפ"ז יתכן לפרש מה דאמר בסוף נגמר הדין מ"ט קטלתיה לעמשא, דהקשו בתוספות הא הוי בלא התראה, ולפ"ז הרי עמשא בן אביגיל בת נחש זה ישי כדמפורש סוף פ"ק דב"ב ואביגיל הוי אחות האב לשלמה, וא"כ הוי שלמה ועמשא שני בשני וכמו בן דודו, ושלמה הוי בן אחי אמו לעמשא והוי גואל הדם לעמשא ויכול להרגו מדין גואל הדם, ומדוייק לשון הגמרא ניזיל אבנר שהרגתה אותו מדין גואל הדם מ"ט קטלתיה לעמשא, הלא גם אני גואל הדם דעמשא, ושיטת רבינו פרשתי במק"א, ובשמואל ב' י"ד והנה קמה כל המשפחה כו' ומשפחת אב קרויה משפחה והן גואלי הדם ודוק:

הלכה ז

הרי אלו הורגין אותו אע"פ שעדיין לא הרג:

יתכן לפרש דעדיין לא הרג שום אדם ואינו מוחזק לגזלן ורצחן כיון שהזהירוהו והוא רודף אחריו הורגין אותו להציל נפש הנרדף, וכן משמע בפירוש המשנה שכתב בזה"ל אף ע"פ שעדיין לא עבר העבירה כו' דשם אי אפשר לפרש על זו העבירה דאם כבר עבר אין הורגין אותו ודוק:

הלכה ח

אחד מבושיו ואחד כל דבר וכו':

הנה ברודף אחר חבירו להסית בו נחש וכיו"ב דבר דפטור אם המית בו, כיון דרצונו להרוג ישראל ודאי ניתן להצילו בנפשו כיון דהכוונה להציל נפש ישראל מה לי אם רוצה לאבדו באופן דיהיה פטור ממיתת ב"ד ועיקרו של מוסר הוא מדין רודף וגרמי בעלמא הוי בכ"ז מצוה להציל בנפשו (בזמן הסנהדרין) וכמו שמביא בהגהות הך דר'

שילא פרק הרואה כו' וזה פשוט מאוד:

ולפ"ז תמוה לי דברי הגמרא בסוגיא דאשו משום חציו דפריך מהא דתנן היה עבד כפות לו פטור כו' וא"א אשו משום ממונו אילו קטל תורא עבדא מי לא מחייב, ויפלא נהי דלא מחייב על זה מיתה כמו שאינו חייב על מעשה שורו אבל מדין רודף חייב מיתה לכו"ע שיצילוהו בנפשו וכמו שפירשו תוס' בשם ריב"א על הצית בגופו של עבד דמדין רודף יעו"ש דאש הוי כמו השיך בו הנחש דפטור ובכ"ז אם רוצה להשיך בו נחש ודאי דהוי רודף, וצ"ל דהגמרא כוונה דמדין רודף הלא מצי להצילו ע"י שיתיר הנרדף ממה שנכפת ויכול להצילו ע"י זה ולא ניתן להצילו בנפשו, אבל אם אשו משום חציו שייך שחייב מיתה אחרי שנשרף העבד, אע"ג דבעת הדלקה היה יכול להצילו ע"י התרתו מכפותו לא דמי לזרק חץ והיה תריס בידו, דבעת הזריקה לא היה יכול החץ להזיקו ורש"י פירש שהיה בידו של נהרג וכאן הלא הוא כפות ומאי מצי למיעבד, וגדולה מזו נראה דרבינו השמיט דינא דגמרא דאם זרק חץ וסמנין בידו דרבא אמר דפטור אפילו קדם הוא ופזרן, משום דסובר רבינו דרב אשי דאמר הלכך אפילו סמנין בשוק בתמיה אמר דא"כ לא נמצא מי שחייב מיתה דהרי אכתי יכול להתרפאות ע"י סממנים בשוק וזה לא מסתברא, ולכן חייב כיון ששלטה בו המכה שיש בה להמית רק יכול להתרפאות לכן חייב מיתה, ולכן בעי רב אחא נזדמנו לו סממנים בשוק פירוש וחבש הסממנים להרפא על מקום המכה ואמדוהו שיכול להתרפאות ולא נרפא ומת אח"ז, וע"ז השיב יצא מב"ד זכאי שאמדוהו שע"י סממנים אלו שלקח וחבש את המכה יכול להתרפאות א"כ אמדוהו לחיים אף שלא נתרפא ע"י הסממנים פטור, כן הפירוש לרבינו, אבל כאן בכפות אף שהיה יכול להתירו ולסוף לא התירו חייב מיתה כן נראה ברור. ויעוין אור זרוע בבא מציעא פרק ו' סימן רס"ב בשם ריצב"א דבכל חובל שיכול להתרפאות ע"י סממנים דכיון דצריך לרפאותו ובלא זה אין סופו לחזור אין זה בכלל רפוי רק בכלל נזק יעו"ש דברים נכונים, אבל ראיתי לחדושי רשב"א שפירש באורך דאם אשו משום חציו לא מיפטר רק מדין רודף דאילו משום חיוב מיתה אינן באין כאחד יעו"ש, ותמוה לי טובא איך יפרש דאם אשו משום ממונו לא הוי רודף אתמהה זה לא יתכן כלל וצע"ג. אח"ז ראיתי בספר מעשה חושב שהרגיש בזה יעו"ש:

הלכה יג

כל היכול להציל באבר מאיבריו כו':

המשנה למלך כתב בשם י"א דהנרדף עצמו אינו מדקדק בדבר ויכול להורגו אע"פ שיכול להציל עצמו באחד מאיבריו, ולכאורה קשה מהא דתניא בפרק הנשרפין אמדוהו

למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון כו', והא לגבי דידיה רודף הוי שניתן להצילו בנפשו ואינו מת ומשלם וכמו דפריך (בדף עד) בקרא דכי ינצו אנשים יעו"ש, ואף דיתרץ דיכול להציל באחד מאיבריו מכל מקום גבי דידיה דיכול להרגו הוי מיתה ותשלומין לאחד, דמחויב מיתה עבור הנרדף וגם תשלומין לדידיה ואיך ישלם אומד דממון ומצאתי זה בדרוש וחדוש:

והנראה דהמשל"מ העלה דאם חזר הרודף והרג להמציל נהרג הרודף דדוקא בזמרי דרשות ביד המקנא לכן אם חזר והרגו לפנחס אינו נהרג אבל כאן דמצוה להצילו בנפשו ודאי דנהרג אם הרג להמציל, ולפ"ז א"ש, דכיון דיכול להצילו באחד מאיבריו תו אף כי הנרדף עצמו אינו צריך לדקדק בדבר ואם הרגו הנרדף פטור. אך מכל מקום רשות הוא ביד הנרדף להרגו ולא מצוה, דהא יכול להציל עצמו באחד מאיבריו, ואם בשעה שהנרדף רוצה להרוג הרודף תו אם יהרוג הרודף את הנרדף נראה דפטור, ובירושלמי פרק בן סו"מ מבעי לן ברודף שנעשה נרדף מהו להציל הרודף בנפשו של נרדף, ועד כאן לא מבעי לן רק גבי אחרינא אבל לגבי הרודף עצמו ודאי דמצי להציל עצמו בכל טצדקי דמצי למיעבד וכיון שכן תו לא מיקרי שנתחייב נפשות לזה כיון שאם יחזור ויהרגנו יפטר אין זה חיוב נפשות, ורק באין יכול להצילו באחד מאיבריו דאז חייב מיתה לכו"ע, ואם יחזור ויהרוג להמציל יהא נהרג לכן מיקרי חיוב נפשות, ופשוט דבא על הנכרית בפרהסיא דקנאין פוגעין בו, אם ישבר אז כלי יהא חייב דלא מקרי דמחויב מיתה לקנאין, כיון דאם יחזור ויהרוג להקנאי יהא פטור תו לא מיקרי חיוב נפשות דאוקי אותו נגד המקנא. ובזה א"ש דברי הגמרא (בדף עג) דפריך וכי עונשין מן הדין, אף דרשות להרוג הרודף ילפינן מבא במחתרת דכתיב והוכה בכל אדם כמש"כ תוספות, מקרי עונש דאם לא הוי אלא רשות אם הפך והרגו להמציל היה פטור, וכעת דנאמר דהוא מצוה אם יהרוג להמציל יתחייב מיתה, וזה עונש דנתחייב מיתה בכל גווני ואינו רשאי להציל א"ע ופשוט:

והנה ברודף קטן דאמרו דניתן להצילו בנפשו, מסתברא דלא אמרו רק ברודף להרוג חבירו דמשום פקוח נפש הורגין גם קטן דלאו בר דעת הוי, אבל קטן הרודף אחר עריות נראה לכאורה דתליא בפלוגתא דר"י דסבר דמשום ספק נפשות אתי עלה אפשר דהורגין, אבל לרבנן דהוא משום פגמא דילה מסתברא דכיון דלאו בר דעה הוא לא קטלינן ליה על מה דרוצה לעשות בלא דעת משום פגמא דילה ומסתבר טפי לישנא דקרא כי כאשר יקום איש על רעהו, דדוקא איש דקטן דלאו איש אינו נהרג ברודף אחר נערה המאורסה, וליכא למימר דפשטא דרודף א"צ התראה ל"ש גדול ל"ש קטן משמע בכל

האופנים, דא"כ לר"ש ור"א קטן הרודף לעבוד ע"ג או לחלל שבת נהרג והלא קטן בשבת אין מפרישין אותו וע"כ דלאו בכל גווני, אמנם בספר המצות לרבינו מל"ת רצ"ג כתב מפורש, דקטן בן ט' הרודף אחרי עריות הורגין אותו, הרי פסיקא לרבינו כיון דאמרו (בדף נה) כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עליה, לכן כי רוצה לפגום אותה מצילין אותה בנפשו, וזה דבר חדש, ובחיבורו השמיטו:

ודע שמש"כ רבינו כל היכול להציל כו' ה"ז שופך דמים וחייב מיתה אבל אין ב"ד ממיתין אותו, נראה דוקא היכי שרודף שלא ברשות הא פנחס שבא להרוג זמרי כיון שיש לו רשות וזמרי יכול להציל את עצמו באחד מאיבריו של פנחס והרג לפנחס נהרג עליו, דכיון דיש לפנחס רשות להרגו לא אבד פנחס את נפשו במה שהיה באופן שזמרי יכול להציל את עצמו באחד מאיבריו של פנחס. ולפ"ז א"ש השמועה דאבנר שהקשה ראב"ד בהלכות מלכים פ"ט, משום שצ"ל שהיה להן רשות לעשות מלחמה ללמד בני יהודה קשת מדין המלוכה לכן אמר ישחקו הנערים לפנינו א"כ היה לעשהאל רשות להרוג את אבנר, ואבנר היה יכול להציל את עצמו באחד מאיבריו שלו לכן נהרג אמאי דהרג לעשהאל, ובזה א"ש דברי ירושלמי פרק א' דסוטה מ"מ נהרג אבנר על שעשה דמן של נערים שחוק כו' פירוש שע"י שהתיר זה מדין מלוכה, א"כ שפיר נהרג על שהרג לעשהאל שרדף אחריו שהיה יכול להצילו באחד מאיבריו ודוק:

הלכה טז

שכל המאבד נפש וכו' וכל המקיים וכו':

נ"ב וכן הוא אומר הצל לקוחים למות ומטים להרג אם תחשך כי תאמר הן לא ידענו זה הלא תוכן לבות וכו' והשיב לאדם כפעלו (משלי כ"ד:י"א-י"ב), ויעוין פ"ח מהלכות מתנות עניים ה"י והצל לקוחים למות עיי"ש:

פרק ב

הלכה א

כל ההורג חבירו בידו כו' או שרפו באש כו' ה"ז נהרג בב"ד:

פירוש בסייף, ומפורש זה בתורה, משא"כ בעדים זוממין הוא תלוי באיזו מיתה מהד' מיתות רצו להמיתו אם בסקילה הן נסקלין אם בשריפה הן נשרפין, וכבר נתעוררו רבותינו ריש מכות [לפירוש רבינו תם שם] דזה נגד הקו"ח, דהסוקל את חבירו באבנים אינו נסקל רק בסייף והן שבאין לסקול ולא סקלו לו, יהא נחשב כאילו עשו וכבר סקלו אותו ולחייבינהו, הלא אינן מחוייבין רק סייף יעו"ש. ולדעתי זה מכוון הגמרא ריש פרק

היו בודקין, עו"ג להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף כו' ועיין תוס' שם, ולפ"ז א"ש דדין העצמי אם תחשוב אותם כאילו הרגו איש בידים בהתראה ומה שזממו יהא כאילו עשו בעצמם שלא ע"י ב"ד, הלא ג"כ מיתתן רק בסייף, רק רחמנא חדית בהו דין דכאשר זמם לכן בעי המזימין דרישה וחקירה, והוה"ד דהוי מצי למימר הואיל וחידוש הוא דתרי ותרי הוא [דבשעה שהעידו בב"ד היו כשרים קודם הגדתן העדות וכי מתזמי רק מעת הגדה נפסלו למפרע] ולכך בעי המזימין חקירה ודרישה רק דבזה אינו דומה לעיר הנדחת והוא בעי למימר פירכא שכן בתרווייהו ולכך אמר דהחיוב בעצם מה שבקשו להרוג איש אין חיוב רק בסייף ודוק:

הלכה ד

וכל אלו הרצחנים כו' אם רצה מלך ישראל להרגן כו':

הנה בשוכר להרוג חבירו יש ללמוד מהא דמצאנו גבי אבישלום שצוה להרוג את אמנון ובכ"ז רצה דוד להמיתו והאשה התקועית הצילתו בדברי פיה, אלמא דמדין המלכות לגדור הרוצחים גם ההורג את חבירו על ידי חבירו בן מות הוא, דמדין מורד במלכות לא הוי שם, דגם הוא בן מלך, והרציחה היה עבור אחותו תמר ענין פרטי לא שייך לסדרי המלוכה וזה מקור נאמן. אולם דא יש לדון על הא ששנינו דאפילו כל העם צריכין לתשועתו כיואב בן צרויה לא יצא משם לעולם, והרגשנו בזה אמאי לא יעשה המלך או ב"ד תקנה שלא יהרגנו שום אדם ואם יהרגנו יהרג, וצ"ל כיון דאמרה תורה דטבע האדם גלוי להיוצר כל, אשר בהיותו אינו כלוא במקלטו אז יחם לבבו והכהו ולכן אין משפט מות להגואל הדם המכהו [כדאמר במכות ולו אין משפט מות בגואל הדם הכתוב מדבר] תו אין בכח מלך וב"ד הגדול של ישראל להתנגד אל טבע האדם וחמימותו. אך א"כ פלא איך נשבע דוד להאשה התקועית חי ד' אם כו' הלא אם יהרגנו גואל הדם מי יעשה לו. וראיתי בפירוש הרלב"ג שם שהרגיש בזה, וביאר מפני שלא עמד לפני העדה למשפט, והנה כ"ז שלא נגמר דינו במזיד ודאי אם גואל הדם הרגו אינו נהרג כמו שביאר כן בקצות סימן ב' בזה, רק אולי מפני שלא נתקבל עדות עדיין וע"ז יזהיר דוד שלא יקבלו שום ב"ד עדות ולא יעיד שום איש בב"ד ועיין רד"ק:

אמנם לדעתי יתכן, דכתיב וינצו שניהם בשדה מלשון מצות שבמיתה והיה כל אחד רודף אחר חבירו והיו שניהם רודפים ולכן כתוב ויכו האחד את האחד ולא כתוב השני, ששניהן התחילו לרדוף זה לזה ועיין ירושלמי פ' החובל הלכה ג' תני לא אשת שני יעו"ש, והא דרצו בני המשפחה להרוג אותו משום שהיה יכול להצילו באחד מאיבריו ולא הצילו, ועיין ירושלמי סוף פרק בן סו"מ רודף שנעשה נרדף כו' ומי שהיה יכול

להצילו באחד מאיבריו ולא הצילו חייב מיתה אבל אינו נהרג ופירשו במשל"מ, דמדין גואל הדם מותר להרגו (בזמן הבית), ואולי בזה יתכן דין מלך ישראל שלא יהרג כיון שלא עשה רק להציל את עצמו ופלוני רדף אחריו:

ודע דבגוסס בידי אדם נחלקו אם חייב הרוצח ורבינו פסק כרבנן דפטור, לקמן ה"ז, נראה דגם בזה מדין מלך ישראל חייב ויכול המלך להרגו, והראיה מהא דדוד הרג את הגר עמלקי ע"פ הודאת פיו וזה היה מדין מלך כמש"כ רבינו לקמן הלכות סנהדרין סוף פרק י"ח, אע"פ שנפל על החנית ואמר כי ידעתי כי לא יחיה כו' ומדין מורד במלכות לא שייך הלא אמר לו בעצמו פן יתעללו בי הערלים כו', וחזינא דבגוסס בידי אדם חייב מיתה ההורגו מדין מלך, וזה הרגיש רבינו בלשון קדשו ואם היה גוסס בידי אדם כו' ההורגו אין ב"ד ממיתין אותו, דקדק ב"ד, הא מדין מלכות חייב מיתה ולכן פסק רבינו דבן נח שהרג טריפה (בזמן הבית) נהרג מקו"ח דדין מלך ישראל ודוק:

הלכה ט

אדם טריפה שהרג את הנפש נהרג שנאמר ובערת הרע מקרבך והוא שיהרוג בפני ב"ד:

כבר נתקשו קדמאי ע"ז, דבריש פרק ראוהו ב"ד אמר לרע"ק דב"ד שראו באחד שהרג כולן נעשין עדים ואין עד הרואה נעשה דיין כיון דקטלו לא מצי חזו ליה זכותא יעו"ש, ואף לר"ט שם דמקצתן נעשין עדים ומקצתן דיינים, [אמנם לר' טרפון אמר שם בהחובל דמיירי בראוהו בלילה יעו"ש אבל לר"ע קשה]. והנראה לדעתי ע"פ איזה הקדמות, דבפרק י' מנזקי ממון פסק דשור טריפה שהרג פטור, ועמד שם ההמ"ג דטעמא דאיתקוש לאדם ובאדם גופיה לא מיפטר אם הרג בפני ב"ד ותו יתחייב השור מיתה בהרג בפני ב"ד מצד שעל זה ליכא ההיקש, ובשור הוי עדות שאתה יכול להזימה דכי מתזמי משלמי דמי שור לבעליו, והגם דנודה דסברת ובערת הרע לא שייך בשור דמצי לשוחטו ולאוכלו ובזה ג"כ יוסר המזיק, אבל מהיקשא לא שייך לפוטרו בהרג בפני ב"ד כיון דגם בעליו חייב, ונראה לי דבאמת מי כייל לחדא דין דשור ואדם, ועל כרחין דכיון דעל מעשה חדא נתחייב השור סקילה ועל בעליו כתיב יומת הרי הגמר דין חייל עליהם כאחד וכיון דכחדא נגמר דינם איתקושי שיהא גמר דינם בכ"ג, וההוא קרא בגמר דין כתיבא, אבל לא בעצם הסקילה והמיתה שאח"כ שבזה אין שייכות השור להאדם, וכן לשון הגמרא פ"ק דב"ק י"ג והא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב יעו"ש. ולפ"ז יתכן דבנגמר דינו ובאו עדים והכחישום דחייב בכופר מספק דכופרא כפרה וכבר נגמר דינו, דגם השור נהרג מספק ומיושב קושיית התוס' בכריתות ריש דף כד יעו"ש ודוק]. וכיון שכן נתבונן באדם טריפה שהרג הלא דין לא שייך גביה דאין דין בלא עדים והוי עדות שא"א יכול

להזימה, וכן כי הדיינים גופייהו נעשין עדים ועדותן וגמר דינם באה כאחד מטעם דלא תהא שמיעה גדולה מראיה, הלא הם בעצמן אינם יכולים להזימם רק משום ובערת הרע מקרבך חייב, ובגמר דין לא נתקיים הך דובערת הרע כ"ז שלא נהרג, וא"כ הוי מיתה בלא דין ובזה לא איתקוש שור לאדם דמאן כיילינהו כחדא אם לא הגמר דין ובמידי דאתי מהגמר דין, אבל הריגת הטריפה שלא הגיע למטרתו בלתי המיתה בעצמה וטריפה שהרג נהרג בפני ב"ד בלא דין דלא שייך שיוגמר דינו למיתה דבזה אין תועלת כלל רק במה שממיתין אותו, ובזה לא השוה אותן הכתוב, לכן שור שהרג בפני ב"ד והוא טריפה פטור, דע"ז לא שייך להקיש אותו רק דילפינן דכמו דליכא גמר דין באדם אפילו בהרג בפני ב"ד, כן ליכא גמר דין בשור ותו לא שייך ובערת הרע בשור ומיפטר לגמרי ונכון מאד:

ונקדים עוד הקדמה והוא, דבפרק אלו נערות אמר ואי ממונא לקולא שכן הותרה מכללה בב"ד, ופרש"י דחובל בחבירו הותרה עפ"י ב"ד בחייבי מלקיות, וצריך להתבונן א"כ רציחה נמי הותרה מכללה בב"ד להרוג את המחויב וזה לא אשכחן בשום מקום ויעוין תו"כ פרשת ויקרא שבת הותרה מכללה יעו"ש דמוכח דרציחה לא הותרה מכללה. ונראה פשוט, דהמחויב מלקיות אם יוסיפו עליו אחת הרי חייב הלוקה מלקות ואם מת גולה ע"י, וכן אם הלקוהו אחד שלא בפני ב"ד חייב, אכן המחויב מיתה וגמר דינו למיתה אז לאו בר דמים הוי ומיפטר כל ההורגו דגברא קטילא איקטול, נמצא דהב"ד ממיתין גברא דכל ההורגו פטור, ולא הותרה רציחה להרוג מי שאינו מחויב מיתה, רק ב"ד פוסקין דינו דנגמר דינו למיתה ומודיעין המשפט אשר לפי חוקי התורה, ואחרי זה גברא קטילא הוא וממיתין אותו אבל במלקות הלא הוא גברא דכל הנוגע בו חייב ומלקין אותו והוי שפיר הותרה מכללה ודוק:

ואחרי שזכינו לזה עלה בידינו דהריגה בפני ב"ד דמחייבין משום ובערת הרע מקרבך אינו רק הריגה בלא גמר דין ורציחה לא הותרה לב"ד רק באופן שגברא בר קטלא הוא וכל ההורגו פטור, א"כ מובן, דבכאן בטריפה שכל ההורגו פטור דמחתכי סימנים דיליה וכמ"ש רבינו פרק י' מנזקי ממון, וכיון שבעליו כמת הם חשובים לכן משום ובערת הרע מקרבך מחייבין ליה ב"ד מיתה בלא גמר דין, אבל כי ראוהו ב"ד שהרג אם יהרגוהו ב"ד הלא תו לא מצי חזו ליה זכותא וליכא גמר דין על פומייהו ולהרגו בלא דין הלא רציחה לא הותרה רק באופן דהך גברא נתחייב מיתה שכל ההורגו פטור, אבל להרוג משום ובערת הרע גברא דלית ביה דין מיתה ולא נגמר דינו לא הותרה רציחה כזאת בב"ד אם לא בטריפה דכבר גברא קטילא הוי ופשוט. [וכמו דמצאנו במה דהוי בגדר חדא עם

טריפה, הוא עובר, דאין ישראל חייב עליו קטלינן ליה כי קטלינן לאמו אף ע"ג דהוא לא נגמר דינו וב"נ דנהרג על העוברין נהרג גם על טריפה כמש"כ רבינו פרק ט' מהלכות מלכים], והא דאמר בפרק החובל אלא מעתה זוממי עבד לא יהרוגו ומשני ובערת הרע, התם מובן אחר הוי, דאם כפי מובנו הפשטי הלא לא יתחייב רק בהרג בפני ב"ד והב"ד הם עדיו, אמנם פירושו, דשם אחיו מצאנו בשלוח גם על עבד כמו בצדקה [עיין תוספות] ומצאנו כה אמר אחיך ישראל, רק פירושו ע"ד הפשוט אחיו ממש [וכמו דאמרו בפרק הזהב גבי יד יעו"ש] וכאן דכתיב ובערת הרע חזינא מכוון התורה שלא לפטור העבד הרוצח, וכיו"ב מצאנו בפ"ק דקדושין י"ז ואימא כפחות שבערכין אשר ברכך ד' אלהיך כתיב יעו"ש וכיו"ב בפרק כל הצלמים (דף מו) להכי כתב כו' שקץ כו' לא תיתי יעו"ש ועוד מקומות כיו"ב, ומסתמא אחיו המכוון שלו בשילוח אחיו במצות ודוק היטב בכ"ז:

נ"ב. ובזה אתי שפיר דרבינו לא זכר גבי בן סורר ומורה דעיר שאין בה זקנים אינו נעשה בן סורר ומורה וכן אינה מביאה עגלה ערופה ופסק כמ"ד דזקני עירו רק למצוה [ולא כן גבי רוצח ביהושע] ויעוי' משל"מ ולפ"ז אתי שפיר כיון דכתיב גבי בן סורר ומורה ובערת הרע מקרבך ובעגלה ערופה כתיב ואתה תבער הדם הנקי מקרבך גלי קרא דדא נדרוש זקני עירו רק למצוה וכמו דמצינו גבי יבום זקני עירו וגבי מוציא ש"ר דהאב אומר לפני זקני עירו דאינו רק למצוה וכנהוג דברה תורה ודו"ק. ופסק כר' אלעזר דרק גבי רוצח שוגג זקני העיר מעכב.

הלכה יב

ועמד כ"ד שעות:

נ"ב משנה פרק ב' דזבים:

הלכה יד

להכותו אלא בשבט:

נ"ב, וכן נאמר במשלי כ"ג אתה בשבט תכנו ונפשו משאול תציל, ומש"כ רבינו מקל ורצועה, סנהדרין ז' גבי רב הונא:

הלכה טו

המוכר עבדו ופסק עמו שישמשנו ל' יום כו':

הנה בגמרא הגירסא ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום, ורבינו השמיט תיבות ע"מ. ונראה לבאר טעמו, דהנה מבואר בגמרא באורך דלמ"ד קנין פירות כקנין גוף דמי במכר הבן דלו הוי קנוי קנין הגוף בחיי האב ומת הבן טרם שכלה קנין פירות דאב, כיון דלא אתי לידיה דבן מחיים תו מכרו בטל ולא קנה לוקח, והקשו רבנן בתוספות, א"כ

תקנת אושא למאי אהני דהא כיון דלבעל קנין פירות אית ליה ומתה בחיי בעל פשיטא דמכרה בטל וירית לה בעל לגוף הקרקע. והנראה לי דלא מצאנו לר' יוחנן דפליג וסבר דקנין פירות כקנין הגוף דמי רק במוכר שדהו לפירות או במשייר לעצמו פירות כגון שמכר נכסיו מהיום ולאחר מיתה דהא פירות הבאין מן הקרקע הוי דבר שלב"ל, רק דעל כרחין מוכר קרקע לפירותיה וא"כ הוי מוכר הגוף לפירותיו ולכן סבר דכקנין הגוף דמי ופועל להחליש את קנין הגוף שלא יוכל להיות מכור טרם בא לידו גם קנין הפירות, אבל מקום שאינו מכור רק פירות לא גוף לפירותיו רק כשבא הפרי וצמח מן הקרקע זוכה, כי זכיית הפרי בא עם שעת ביאתה לעולם, א"כ אין לו לבעל הפירות בקנין הגוף כלום ודאי דאלימא כח קנין הגוף שלא להיות נכנע תחת קנין הפירות שמצי למכור לאחרים, וכי מתה יקח אותה המוכר לגמרי דשלמו אז קנין הפירות דבעל, ולכן לא מצאנו רק אפכא דלמ"ד קנין פירות לאו כקה"ג דמי מביא לאשה שמכרה דמכרה קיים, אבל אפכא לא תליא חד בחבריה, ולכן הלא קנין דבעל דמתנאי ב"ד אתי, ותנאי ב"ד אשכחן דחייל אף על דבר שלב"ל וכדאמר רב פפא בפרק יש נוחלין (דף קלא) בין למ"ד יסבון בין למ"ד ירתון הא אין אדם מקנה דבר שלב"ל כו' אלא תנאי ב"ד שאני כו' וא"כ קנין פירות דבעל אלימא למיחל לזכות בכל פירי תיכף בשעת צמיחתה ולא מצי למכור מתנאי ב"ד, א"כ בהא ודאי כיון דאין לבעל קנין בגוף לפירותיה שפיר חיילא מכירתה לולא תקנת אושא דתקנו דהוא לוקח ראשון בנכסים, והא דשקיל וטרי בגיטין דמייתי ולביתך מלמד שאדם מביא בכורים מנכסי אשתו כבר פירשו בתוספות שם, דס"ד דדרך נשים שנותנות פירות שדותיהן לבעליהן ובזכתה האשה פירותיה לבעל, וא"כ על כרחין בהקנתה גוף השדה לפירות דאל"כ הא הוי דבר שלב"ל דאז מה"ת לית ליה לבעל פרי רק מהקנאתה לבעל, וע"כ לא חיילא המכירה רק בהקנתה גוף לפירותיה ובזה כמו קנין הגוף דמי, והא דפריך מברייתא דהיה בא בדרך ובכורי אשתו בידו כו' אימור דמיירי הברייתא עכשיו שמתנאי ב"ד אוכל פירות בנכסי אשתו ואין לו קנין בגוף הקרקע כלום, נראה דמשמע ליה עכשיו לבתר תקנת אושא דאינה יכולה למכור גוף הקרקע לאחר מיתה, א"כ בודאי הוה ליה פירות בנכסי אשתו מחמת שנכסיה קנוים אליו לפירותיהן, רק בכ"ז מחיים לא קנוי לו הגוף, לכן לר"י דק"פ כקה"ג דמי א"כ היה לו לקרות על הבכורים אם הביא מחיים, וע"כ דק"פ לאו כקה"ג אף שקונה גוף לפירותיו. [ולפ"ז יהא מוכח דלא כמש"כ הש"ך סימן ק"ג דקנוי הגוף לבתר תקנת אושא מחיים לבעל ולכן אפילו בחייה מוציא הבעל גם גוף הקרקע מן הלוקח, דא"כ גם לר"ל לא א"ש, דאף אם ק"פ לאו כקה"ג דמי בכ"ז הכא גם הגוף קנוי לבעל לבתר תקנת אושא ודוק]. וסבור הייתי לומר דאולי כוונו

לזה התוספות שכתבו בפרק י"נ התם קנין פירות דבעל דלא הוי אלא מדרבנן ולא מצרכי לכתוב מהיום ולא הוי כקה"ג לכך צריך תקנת אושא עכ"ל. דאולי הכוונה דכיון דמדרבנן חייל גם על דבר שלב"ל ולא צריך לזה קנין גוף לפירותיו לכן לאו כקה"ג דמי. אך סתום מאוד בדבריהם:

והנה בהא דמייתי פלוגתא דתנאי גבי המוכר עבדו ע"מ שישמשנו שלשים יום, נראה דלא הקנה לו בגוף העבד מידי רק בתורת תנאי דחייל על כולי מילתא אף על דבר שאין בו ממש ועל דבר שלב"ל כמו שפסקו התוס' ריש פרק נערה בכתובות, מהא דתרומה ע"מ שירדו גשמים וכן פסקו הקדמונים ובשו"ע סימן ר"ט, וא"כ אף אם לא הקנה לו בעבד מידי ג"כ חייל תנאי ולכן הוי זה מחלוקת אחרת דלא דמיא להך דפליגי בק"פ בכולי שמועות דגיטין ודב"ב, ולכן לא אייתי זה הפלוגתא בגיטין לומר דתנאי הוי, [שוב ראיתי מש"כ בזה המחנ"א סימן ה' במוכר דבר שלב"ל יעו"ש]. אך ז"א דאם נאמר דתנאי הוי א"כ הוי כאומר הר"ז גיטך על מנת שתניק את בני וחתכה דדיה דמבואר במשנה וירושלמי דגיטין דאינו גט כיון דהיא עשתה המניעה שלא תהא יכולה להניק, וכאן כיון דהשני הוא הלוקח הרג אותו במזיד וביטל התנאי במכוון בטל המקח ואשתכח דהוא של מוכר ואמאי יהא הלוקח בדין יום או יומים, הגם דלהטעם שכתב רבינו משום דיש לו רשות להכותו בשבט יש לדון דהיה לו רשות להכותו כ"ז שלא יבוטל התנאי ויהא חי שיהא יכול לשמש רבו ראשון ולקיים תנאו דלוקח, בכ"ז לא נהירא כיון דעכשיו אשתכח דהמקח בטל איך אפשר דרחמנא פליג בדיניה לדין אחר ההורגו, לכן חושב אנכי, שמפני זה השמיט רבינו תיבות "על מנת" רק ופסק שישמשנו שלשים יום, ואם דא"כ היה לו למיתני המוכר עבדו לשלשים יום, נראה משום דהא אמרו ידור פלוני בבית זה לא אמר כלום שהדירה אין בה ממש, ופירש רבינו בפרק כ"ב מהלכות מכירה שמטעם זה המקנה דירת בית זה לא אמר כלום עד שיקנה גוף הבית לדור בו, א"כ כל שוכר בית הוי כאילו הגוף קנוי לו להנות ממנו וכן כתב ריש פרק כ"ג, ותנן בירושלמי פרק חזקת המוכר עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום אויר חורבתו לחבירו לא עשה כלום אלא מוכר לו בהמה ומשייר עוברה, מוכר חורבה ומשייר אוירה:

והנה ברשב"א הובא בשיטה מקובצת כתובות נ"ח יעו"ש דבריו הארוכים וז"ל, כלומר דמשייר בעין יפה משייר כו' וע"ד זה שאמרו בפרק מי שמת בנותן דקל לאחר ומשייר פירותיו לעצמו וכמו שמשייר דקל לפירות אלמא דמשייר חצר לאוירה מהני והוה"ד מוכר חצר לאוירה דקנה האויר עכ"ל, וכבר כתבתי עליו, דמוכר לא דמי למשייר, דמשייר לעצמו לא צריך כלל טעמא דדעתו לשייר בעין יפה, דהלא הקדמונים כתבו

גבי איסורי הנאה דאע"ג דלהקנות לאחרים לא מצי בכ"ז בעלים אית בהו ולא נפיק מרשותיה, וכן מצאנו בכמה דוגמאות, וה"נ אע"ג דדבר שאין בו ממש מצי לשייר אבל לא מצי למוכרו כיון דלא נפיק מגוף הדבר. והא דצריך גמרא דילן גבי משייר פירותיה לעין יפה ומקום פירותיה שייר, הוא גדר אחר, דהתם שייר רק פירות והמה אינם באים לעולם כלל ועדיין אין זכר למו, א"כ אם לא שייר מקום הרי כבר יצאתה השדה טרם באו הפירות לעולם לגמרי מרשותו ואיך שוב יהיה אחר כך הפירות שלו אתמהה, כיון דפסקה פסקה, וגדולה מזה כתב ר"ן בשם רא"ה דמהא שמעינן בנותן גוף ופירותיו לאחר שלשים יום שזכה לעולם בקרקע כיון דפסקה פסקה, ומכש"כ כאן שאם לא שייר מקום לפירות הרי הופסקה ויצאת מרשותו, אבל במידי דאתי לעולם הוא ענין אחר אם הדבר אין בו ממש לא מצי להוריש אבל לעצמו משייר, וכן מוכח למבין הלשון הואיל ויורש יורשה, מוכח דהא דיורש דירת הבית רק בשביל שיורש גם גוף הבית, אבל דירה לחודא לא ירית [תוספות שם] דוקא ביורש אבל לשייר לעצמו אינו בשביל שיש לו זכיה גם בהבית. אמנם הרשב"א אזיל בשיטת רבו עליות דרבינו יונה דמפרש בעיא חוץ מדיוטא מהו, דכיון דמשייר לעצמו אויר חצרו להוציא זיזין לא עשה כלום, דאין יכול לשייר אם לא שייר מקום הזיזין ומשייר בעינן שיור תשמיש דיוטא בחצר זה יעו"ש, אבל אין זה מוכרח, ואח"ז מצאתי תה"ל בבית יוסף סימן רי"ד תשובת הרשב"א אות י' וז"ל, ומיהו צריך להתישב עוד בדבר הזה שיש לחלק דשאני דקל שאין הפירות בעולם ולפיכך א"א לשיירן אא"כ שייר גוף לפירות, אבל האויר ממילא הוא משויר וא"צ לשייר גוף שהרי לא נכנס בכלל המכר כו', ובירושלמי לא לגמרי השוון כו' וממילא הוא משוייר ואין צורך לשייר גוף לאויר כו', הרי דרבינו נסתפק במה שכתבנו וחזר ממה דהוי פסיקא ליה בחדושיו לכתובות ובפרק השולח גבי עבד שמכרו לקנס דמשייר אוירה משום דהוי מוכר גוף לאויר יעו"ש:

ומזה תתבונן שמה שנשאל הרשב"א בשו"ת המיוחסות סימן י"ח אם אמר שיירתי לי ולפלוני דירה מי אמרינן כיון דלגביה שייר גוף ודירה אף לאותו פלוני נמי מהני או לא, זהו לפי הבנתו בחידושים דהא דמשייר דבר שאין בו ממש הוי מטעם דשייר הגוף ג"כ לעצמו, ולכן נשאל כשמשייר לעצמו ולאחרים מי אמרינן כמו דלעצמו בעין יפה משייר כן לאחרים, אבל לפי מה שפירש בתשובה המובאה ביתה יוסף אין זה מטעם דשייר הגוף רק דלעצמו יכול לשייר אף דבר שאין בו ממש, וא"כ לא תלוי בזה דנאמר דכוון בלשון אחד, דנהי דכוון מאי מהני דגם לעצמו לא שייר בגוף הדבר כלום ותלוי זה בפלוגתא שהובא בהגה"ה סימן ר"ג אם קנו איזה דבר המועיל בו קנין עם דבר שאין בו

ממש ועיין סמ"ע שם סימן רי"ב ס"ק י"א ובסמ"ע סימן רי"ד ס"ק כ"ו בשם שו"ת רשב"א ותראה כי סותרים ושאלת רשב"א במיוחסות קאי למה שהבין בחדושיו ודוק:

ונחזור לענייננו דמה שמכר עבדו ופסק שישמשנו שלשים יום הוי כמו ששייר ההשתמשות עם העבד כל שלשים יום, דבשיור העלה רשב"א בתשובה דאין צריך לשייר בגוף העבד כלום, וא"כ הפירות לבד בלא גוף העבד היינו ההשתמשות בו בלא קנין בגוף להשתמש בו בזה פליגי אם קנין פירות כקנין הגוף דמי, ואין זה דומה למוכר עבדו להשתמש בו שלשים יום דשם אינו מכור ההשתמשות כמו דאינו מכור דירת הבית, אם לא דגופו מקנה להשתמש בו ובזה לכו"ע כמו קנין הגוף דמי, וזה איפכא ממש"כ רבנן בתוספות פרק חזקת (דף נ) בד"ה קסבר שמתחלה הכל היה שלו אז אלים קנין פירות יעו"ש, ולפ"ז א"ש דמייתי זה על פלוגתא דקנין פירות דבעל בנכסי אשתו אם חשוב כקה"ג טרם תקנת אושא, דגם שם אין לו בתנאי ב"ד רק פירות נכסיו לא קנין בגוף לפירות, וא"ש דמפרש טעמא דר' יהודה משום דק"פ לאו כקה"ג דמי, ואיהו סבר גבי מוכר שדהו לפירות סוף השולח דק"פ כקה"ג דמי, משום דהתם מכר לו גוף לפירותיו ולכך כקנין הגוף דמי, והא דאמר בפרק השואל פלוגתא דר' יוחנן ורבנן גבי בעל בנכסי אשתו, כבר פרשתי דלבתר תקנת אושא מיירי דאז אינה יכולה למכור לאחרים אז ודאי קנוי לו הפירות מצד שהגוף של הקרקע מיוחד לזה, וכן צ"ל לפשטא דכוונת תוס' דכיון דאינו אלא מדרבנן לא אלים קנין פירות למיהוי כמו קה"ג, וצ"ל דלבתר תקנת אושא אלים קנין פירות שלו כיון דאינה יכולה להפקיע גוף הקרקע ממנו כ"ז שהוא עמו ופשוט מאוד, והארכתי בענינים שונים, ועכ"פ למדנו דבדיוק השמיט רבינו על מנת. ובירושלמי ריש פרק האומר הגירסא הילך כסף זה שיקנה עבדך לי לאחר שלשים יום, וזה צ"ע, כיון שאם מכרו ה"ז מכור כדאמר תמן בשדה א"כ הוא כולו לרבו ראשון רק כמו אפותיקי על הכסף הוא תוך שלשים יום ויש להאריך בזה ודוק בכ"ז. ועיין מש"כ בזה בהלכות זכיה פי"ב הי"ג:

פרק ג

הלכה ד

והוא שיהיה לו ח[ו]ד כמו מחט או שפוד וכו' אבל אם הכהו כו':

נ"ב, זה פירוש הלשון דברזיה מיבריז כאמור בחולין (דף ח) ע"ש:

הלכה י

[או ש]כפה עליו (את ה)גיגית וכו':

פירוש שכיון שהאויר דוחקו וחונקו מתנענע באיבריו ומנענע מעט בכחו הגיגית ונפתח האויר כמחט סדקית, משא"כ בבנה עליו חייב, ועיין כסף משנה:

פרק ד

הלכה ה

בכס"מ, וצ"ל שרבינו מפרש כו':

נ"ב וכן מפורש בירושלמי:

הלכה ו

והוא הדין לשנים שדחפוהו:

הכס"מ כתב פשוט הוא וכו'. ובאמת לרשב"א מספקא ליה בחדושיו לב"ק פרק הפרה בשמועה דשור ואדם שדחפו לבור יעו"ש כיון דשניהם עשו סיבת הנזק:

שהיו רבים יושבים ויצא חץ מביניהן וכו':

ובגמ' אמר אפילו אבא חלפתא ביניהן ורבינו השמיטו, דר' יוסי אזיל בתר רובא בממון וכמו דמחייב בריש המוכר פירות לשלם דמי זרע אף בזרע פשתן, ואפשר דה"ה דאזיל בתר אומדנא להוציא ממון ומחייב בשור שנמצא הרוג ונמצא מועד בצדו כר' אחא, וכמו דמשוה להו הגמרא שם דמאן דאזיל בתר חזקה אזיל בתר רובא דכי הדדי נינהו, לכן מפרש דבדיני נפשות לא אזלינן בתר אומדנא ואפילו אבא חלפתא ביניהן לא תלינן בהשני לבד. אולם רבינו דגם בממון לא אזיל בתר אומדנא מילתא דפסיקא הוי ולא חש לפרש, וברור. ועיין ירושלמי פרק אלו מציאות הלכה ג' לענין יאוש דאפי' ר' חלפתא הוי מהשלשה בני אדם מייאש אע"ג דודאי ר' חלפתא לא יכחיש ותו הוה כמו נפל משנים אפ"ה מייאש ואינו צריך להחזיר ועיין מוהר"א פולדא שם ודוק:

פרק ה

הלכה א

שלא יקחו כופר מן הרוצח בשגגה:

נ"ב כתובות (דף לז) עיי"ש:

הלכה ג

עיין השגות וכסף משנה שכתב למחוק וכו':

נ"ב, לפניו היה הגירסא חוץ מגר תושב וראה בפירוש המשנה שביאר כן באורך, על כן חלילה למחוק, ודוק:

הלכה ו

וכן הרב המכה את תלמידו או שליח ב"ד שהכה [את] בע"ד הנמנע כו' והמיתו בשגגה כו':

הנה בהוסיף על האומד הביא רבינו פ' ט"ז מסנהדרין דגולה כמפורש סוגיא דהמניח ואף בלא טעה דיינא, דפסק דבנכנס לרשותו ברשות הרי זה גולה ואינו קרוב למזיד, הוא הדין בחד רצועה דלימות הוי שוגג דלא הוי ליה לאסוקי אדעתיה, ובתוספתא הנדפס מכת"י בפרק ב' שליח ב"ד שהכה ברשות ב"ד הרי זה גולה והוא כתנא דפליג על אבא שאול, ושם באלו שאינן גולין שליח ב"ד שהכה שלא ברשות ב"ד אינו גולה דקרוב למזיד, ובפרק ה' אמדוהו כו' לפיכך אם הוסיף לו חזן אפילו אחת ומת הרי זה גולה ע"י. הרי מפורש כפירוש רבינו דרישא דשליח ב"ד הוא במסרב מלבוא לב"ד ואינו בחזן המלקה:

והנה בתוספתא חשיב עוד שני דברים רופא אומן שריפא ברשות ב"ד הרי זה גולה, המחתך את העובר במעי אשה ברשות ב"ד והרג פירוש לאם הרי זה גולה, ופשוט דתנא דתוספתא קאי הכל דלא כאבא שאול דכולהו הוי כשליח ב"ד שהכה ברשות ב"ד ורבינו פסק כאבא שאול משום דאמורא מפרשי טעמו, והרמב"ן בספר תורת האדם שער הסכנה הביא דברי תוספתא זו ולא פירש דאתיא דלא כאבא שאול, והועתק דבריו בטור ושו"ע סימן של"ו להלכה, וזה פלא. [ואח"ז ראיתי מש"כ בבשמים ראש סימן שפ"ו] ותוספתא כיילא הני תלתא מילי כחדא כאן ובב"ק פ"ט שליח ב"ד שהכה ברשות ב"ד והזיק פטור, חבל יותר וכו' רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק פטור, ושם האב המכה את בנו והרב תלמידו כו' פטורין כו' ובפרק ו' המחתך העובר ברשות ב"ד והזיק פטור מדיני אדם כו' רופא אומן שריפא ברשות ב"ד והזיק פטור מד"א, שליח ב"ד שהכה והזיק [ברשות ב"ד] פטור מד"א (נ"ב. וכן במכילתא משפטים חשיב מרפא שהמית והמכה ברשות ב"ד והאב המכה בנו והרב הרודה בתלמידו), והך דפרק ט' מיירי לענין ד' דברים דפטור כיון דהוא כשוגג ולא כנתכוין להזיק לכן אף האב פטור שהכהו ללמוד ופטורים לגמרי, והך דפרק ו' מיירי בנזק דחייבין בדיני שמים ואב ורבו חייבין לגמרי גם בדיני אדם, אבל רופא אומן ומחתך עובר ושליח ב"ד פטורים בדיני אדם כדמפרש טעמא בתוספתא גיטין פ"ג דחשיב כולהו דשוגג פטור מזיד חייב מפני תקון העולם יעו"ש, אבל מדינא חייבין

ככל שוגג בנזיקין ואף ברשות דמצוה חייב גם בנזקי ממון שלהם דלא קיי"ל כר' יהודה דפוטר בנר חנוכה ומכש"כ בנזקי גופו דאדם מועד לעולם ואינו דומה לטעה ודן הדין, ובתורת האדם השוה אותן וכ"ז תמוה, ודוק:

וכפי הנראה דתוספתא זו סברא כחזקיה דהיזק שאינו ניכר שמיה היזק ושוגגין פטורין מפני תקון העולם לכן כייל כהנים שפגלו במקדש עם רופא אומן ושליח ב"ד דשוגג פטורין מפני תקון העולם דמן הדין היה להם להתחייב, ולפ"ז שוגג דפגול על כרחין אינו באומר מותר דבזה לא שייך לפוטרן מפני תקון העולם, וצ"ל כגון שטעה על חטאת שהוא שלמים וחשב לאכלן למחר, ועל כרחין בטועה ועקירה בטעות הוי עקירה, ומשו"ה לא מייתי הגמרא בהתכלת (דף מט) מתוספתא דזבחים דשם מפורש דעקירה בטעות לא הוי עקירה דתנא דתוספתא דגיטין פליג ויעוין בתוס' שם, ולפ"ז למאי דקיי"ל כר' יוחנן דהיזק שאינו ניכר לא שמיה היזק וכפשטא דמשנתנו דתנא דכהנים שפגלו מזידין חייבין בתקנת העולם, א"כ יכול להיות בשוגג באומר מותר ועקירה בטעות לא הוי עקירה ולכן לא חשבה משנתנו הך דרופא אומן ומחתך עובר ושליח ב"ד דחייבין מן הדין במזיד ולא תנא רק הנך דחייבים מפני תקון העולם במזיד אבל הנך פטורים בשוגג מפני תיקון העולם, ועיין בסוגיא דגיטין ובירושלמי שם באומר מותר יעו"ש ודוק:

הלכה יב

מכלל שההורג בשגגה וכו':

נ"ב, מכילתא למות ולא לגלות, והך דר' עקיבא דיומא ע"כ פירושו דהכהן יודע להעיד להמית הרוצח מעם מזבחי כו' וכן הביא המאירי וכן מוכח מהמכילתא ודוק:

הלכה יד

אבל מי שפחד מן המלך וכו':

נ"ב, ירושלמי הלכה ו' בשם ר' יוחנן ואני אומר כו' אלא לסנהדרין ברח, פירוש שלא ידונו אותו בדין המלכות רק בדין סנהדרין ויהא נכסיו ליורשיו ואדוניה היה מורד במלכות לכך ניצול, וכן מתפרש השמועה דפרק נגמר הדין בשלמא למ"ד נכסיהן למלך היינו דכתיב וינס כו' דב"ד אין יכולין להרגו משום דמורד במלכות הוי דהמזבח קולט ובחידושי רמ"ה נדחק בזה, ועיין תוספות שם:

פרק ו

הלכה ה

שהרגו בעד אחד:

נ"ב, עיין השגות, ורבינו לדעתו בספר המורה חלק ג' פרק מ' בסופו עיי"ש ותבין דעתו, ויעוין במש"כ בהלכות מלכים:

הלכה י

וכן אם נכנס לקרן זוית והמיתו שם בשגגה כו' קרובין למזיד:

הכוונה, לפי שהנכנס ונהרג ממנו לא הוי ליה לאזדהורי, והממית לא היה לו ליכנס בכלי זיין בקרן זוית, כיון דיכול להכנס שם בקרן זוית איש אשר לא ידע לאזדהורי, תו לא הוי ליה ליכנס בכלי זיין ולכן הוי קרוב למזיד, אבל בהמניח הרי בעל הכד לא הניח כדו ברשות ואי משום דאידך בעי לאזדהורי ביה שלא לשבר את הכד אמרינן דבקרן זוית אין לו לחשוב שבעל הכד הניח את כדו שלא ברשות לכן פטור השובר, והוי כמו דאמרו למסקנא שאין דרכן של בני אדם להסתכל בדרכים, אטו אם ימית בכלי ברזל את חבירו דרך הילוכו בדרך יהיה נחשב לאנוס, נמצא דאדרבא מה דאמרו שם בהמניח דהמשבר פטור דאידך לא הוי עביד ברשות ואיהו היה מהלך כדרכו מטעם זה כאן חייב דאידך לא הוי ליה לאזדהורי ביה ואידך כי נכנס בכלי זיין לא היה לו רשות ועיין כ"מ ודוק:

הלכה יב

מי שהיה דולה וכו' פטור מן הגלות שזה כמו אנוס הוא וכו' שהרי דרך נפילה מצוי וכו':

הכס"מ כתב, ורבינו ברוחב שכלו נתן טעם לדבר. והנה באמת הוא מחלוקת גדולה בגמרא בין רב חסדא לרבא, ורבינו פסק כרבא בפרק אלו הגולין, וז"ל הגמרא, אמר רב חסדא ל"ק כאן שהרגו דרך ירידה כאן שהרגו דרך עליה, דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות, דרך עליה דישראל פטור הוא נהרג, ופירוש, דטעמא דדרך עליה לדידיה משום דלא סגי ליה בגלות ולית ליה כפרה ונהרג מן גואל הדם כמוש"ב רבינו בהלכה ד' ולכך גלי קרא דגר תושב שהרג לישראל (בזמה"ב) אינו נקלט וכל ישראל נעשין כגואלי הדם לכן נהרג, א"ל רבא ולאו קו"ח הוא, ומה דרך ירידה דישראל גלי איהו נמי סגי ליה בגלות דרך עליה דישראל פטור איהו נהרג, ורבא סובר דדרך עליה קרוב לאונס ולכך גואל הדם נהרג אם הרגו וגר תושב שהרג דרך עליה לישראל פטור, והא דנהרג הוא באומר מותר יעו"ש, וכן פסק רבינו גם באומר מותר כרבא לעיל פרק ה' ובפרקין הלכה י', ולזה כוון רבינו בנועם לשונו, ולא משכלו לבדו הוציא כן, ובאמת יפלא קצת סברת

רב חסדא, ואולי סובר דדרך ירידה כיון דטבע הכבד לירד למטה במהרה וכיו"ב ודבר מצוי הוא לכן הנהרג פשע בנפשו דה"ל לאזדהורי, אבל דרך עליה לא היה צריך הנהרג לשמור את עצמו, וקרוב לזה בנכנס לנגר שלא ברשות דאמרו בפרק המניח (דף לב) לפי שאינו דומה ליער והביאו בתוספות מהירושלמי דאף אם ראוהו כשנכנס אינו גולה, וטעמא ע"כ משום דאיהו פשע בעצמו שלא היה לו לכנוס לרשות חבירו שלא ברשות, כן סבר רב חסדא בדרך עליה וזה נכון. ובאמת דבריו בהלכות ב' ג' ד' המה הצעה לכל מש"כ בהפרק הזה, וכאן ביאר דרך ירידה גולה ודרך עליה אונס פטור מן הגלות ואם הורגו גוה"ד נהרג וזה ברור:

ודברי רבוותא בתוספות סו"פ כיצד הרגל וסנהדרין אינו מובן לי, שעמדו דמאשר לא צדה דכתיב בפרשת משפטים טפי ה"ל למעט נתכוין לצד זה והלך לצד אחר מגלות דדמי לפטורא טפי מהא דממעטינן מיניה נתכוין לזרוק שתים וזרק ארבעה יעו"ש. ויפלא מאי פטורא דקא שמענא, הא האי דפטור בנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבעה דלא סגי ליה בגלות וקרוב למזיד והוי כמו שצדה להרוג רעהו ואם הרגו גואל הדם פטור, אבל נתכוין לזרוק בצד זה ונפל לצד אחר פטור מטעם דהוי אנוס ואם הרגו גואל הדם נהרג עליו, וכן בגר תושב בזה דאנוס אם הרג לישראל פטור ובזה נהרג וצ"ע, ויותר תימה מה שהקשו לרבנן דמחייבי אם נשמט הברזל מקתו והרג לגלות, מ"ש מנתכוין לזרוק שתים וזרק ארבעה, ויפלא דתמן מזיד הוי אבל כאן בנשמט הברזל מקתו לא הו"ל למיסק אדעתיה שישמט הברזל מקתו ולא נתכוין לזריקת הברזל רק לבקוע העץ, ונראה מדעתם דכולהו פטורי מטעם אנוס וז"א, ובדברי רבינו מבואר כ"ז היטב:

אמנם כפי הנראה דכל עיקר דין מקלט הוא מטעם שמא יהרגנו גואל הדם, א"כ שפיר אמר ר' יוחנן ריש מכות ומה הוא שעשה מעשה במזיד אינו גולה, לפי שהגואל הדם מותר להרגו בכ"מ, הן שלא עשו במזיד מעשה דכאשר זמם ולא כאשר עשה, א"כ לא שייך גואל הדם שעדיין חי הוא ולמה יגלו, וע"כ דאף במקום דלא שייך דין גואלי הדם הו"א דיגלו משום כפרה כדפריך תלמודין, וכן מוכח דישראל שהרג בשגגה את העבד גולה, אע"ג דעבד אין לו חייס ומותר בבתו ומאן איהו גואל דמו, הא כתב רבינו בריש הלכות אלו דכל הראוי לירושה הוי גואל הדם ומאן איהו יורשי העבד, ועיין בנזיר (דף סא) בשיטה וע"כ דגולה משום כפרה, וכן מהא דנגמר דינו ומת מוליכין עצמותיו לשם, הרי דמשום כפרה מגלין אותו. ואולי יש ליישב בזה דברי רבינו בהא דאם הרג גר תושב את העבד גולה, דכתיב והיו לכם הערים למקלט מגואל ודריש לכם ולא לגר תושב, הוא שגר תושב אינו נקלט מגואל הדם ונהרג, דלזה דין כל ישראל כגואלים, לכן גר תושב

שהרג העבד שאין לו דין גואל הדם אינו נהרג רק גולה כמש"כ רבינו ועיין כס"מ, ולכן שפיר כתבו בתוספות ריש מכות ד"ה מעידין כו' שחייב גלות, דבשותק ואינו טוען מזיד הייתי גולה אעפ"י דאין אדם מתחייב עפ"י עצמו, משום דאם מזיד יהרגנו גואל הדם בכ"מ ונמצא דפוטר עצמו מיד גואל הדם ולא מתחייב עצמו ודוק:

הלכה יג

קצב שהיה מקצב כו':

נ"ב, כן מפורש בירושלמי, וסוגיא דילן א"ש למעיין. ולפי גירסתו בפרק ו' מחובל ומזיק הלכה ד' ואב"א הא והא לנזיקין, א"כ לכולהו שינויי ירידה לצורך עליה עליה היא ופטור מגלות יעו"ש, ודוק:

פרק ז

הלכה ח

הגולה אינו יוצא מעיר מקלטו לעולם כו' אפילו כל ישראל צריכין לתשועתו וכו' אינו יוצא משם לעולם כו' התיר עצמו למיתה:

הוסיף רבינו טעם למה אינו יוצא הלא פקוח נפש דוחה כל מצות שבתורה ומכש"כ פקוח נפש דכל ישראל ואסתר תוכיח, רק דנגד הטבע אין לנו להוסיף אחרי מצות יוצר הטבע, חוקר כליות ולב הוא אמר כי אם יחם לבב הגואל להרגו אין לו משפט מות, תו אין יכולים ב"ד להמיתו, וכיון שהותר דמו לגואל הדם אין לו להכניס עצמו בספק סכנה עבור הצלת חבירו מסכנה ודאית, כן נראה, ומוכח מזה דלא כהגמ"י בשם ירושלמי דתרומות שהובא בכס"מ פרק א' דחייב להכניס עצמו בספק סכנה ומירושלמי גופיה אינו מוכח למעיין היטב בו:

כן מה שראיתי מביאים בשם הרדב"ז שחייב לקוץ את עצמו אבר כדי להציל חבירו, נ"ל דאינו כן, וקצת סעד לזה מהא דאמרו בסנהדרין (דף מד), וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו א"א כו' דקא הדרי בהו כו' וברש"י שם, והיה להן לומר לעדים שיקוצו את ידיהם ועדים שנקטע ידן קודם מיתה אחר שנגמר דין פטור וכדאמר שמואל דבעי לקיים בו יד העדים תהיה בו בראשונה כו', ועל כרחין דאינו מחויב לקטוע ידו להציל פלוני אף דע"י עדותן שקר נהרג בחנם וזה קצת סעד ואכ"מ, ועיין סמ"ע סימן תכ"ו בזה, וראה מש"כ בפ"ד בזה:

הלכה טו

אע"פ שהחובל באביו בזדון כו' אם חבל כו':

נ"ב, גמרא ערוכה (דף ח) עיי"ש:

פרק ט

הלכה ו

ראה כס"מ. ונראה דרבינו מפרש כך, דבאמת קושיית הגמ' וניזול בתר רובא דעלמא צ"ע, דבשלמא הך דמקשה וניזול בתר רובא בדאיכא אחריתא דנפישא מינה שפיר פריך דטפי מסתבר שמהם ומסיבת העיר דנפישי נהרג ושפיר היו צריכים זקני העיר ההיא להתודות ולמדוד ויתקיים מצותו מעיר שיש בה רוב, ולא קשיא כלל מנמצא אצל עיר שאין בה ב"ד שמודדין מעיר אחרת, דהתם סלק העיר הזאת כמי שאינה ומודדין מעיר אחרת שיש בה ב"ד, דאל"כ תבטל מצותה, אבל הכא שאם ניזול בתר רובא ורובא עדיף מודדין מעיר דנפישא מינה ושפיר פריך [עיין תוס' שם] אבל הך קושיא דניזול בתר רובא דעלמא דע"כ הפירוש ולכך לא ימדדו כלל אל שום עיר, אינו מובן, דהא בכה"ג מודדין מעיר אחרת אע"פ שאינה קרובה כלל רק דצריך למדוד מצוה וגזירת הכתוב וצ"ע, ומוכרח לפרש כן דכיון דרובא עדיף ומן הדין צריך לשער שהיא מעיירות האחרים ואיך ס"ד שהתורה תצריך ותצוה למדוד ולהביא עגלה ערופה נגד כלל המסור בכל התורה דרוב עדיף מקרוב, ומשני ביושבת בין ההרים, פירוש, ואז מורה השכל שהוא מן העיר הזאת בפרטיות, ולכך גזרה התורה חק וכלל שצריך למדוד אל העיר הקרובה, ואע"פ שיש כמה אופנים וגוונים, דרובא דעלמא מורה בפרטיות שאינה מן העיר הזאת דוקא, מ"מ גבי כל עיר בפרט מסתבר טפי שהוא מן העיר הזאת יותר מכל עיר יחידית בפרטות, ואם נימא דניזיל בתר רובא דעלמא יבטל מצות מדידה שפיר הצריכה התורה למדוד. וכן מוכרח דניחזי דהגמ' שקיל וטרי הרבה אם אפשר לצמצם או לא אם צריכים להביא שתי עגלות, האם יש סברא דהשיעור שא"א לצמצם יכריח שהרוצח הוא מעיר הזה יותר מעיר אחרת אתמהה, ועוד דקאמר בירושלמי ראוהו מפרכס כאן ובא ומצאו מת במקום אחר מודדין ממקום שנמצא, הרי כאן בודאי אין הקורבא מוכיח שהוא מעיר הזאת וע"כ כדכתיבנא, [ודוגמא כזה תמצא בספרי גדולי המחברים מהם בתומים לענין מיגו בשבועת שומרין שבועות מ"ה], אבל בדאיכא עיר דנפישא שהרוב מורה בדיוק שהוא מן העיר המרובין בגברי יותר מהעיר הקרובה מביאה העיר המרובה, וזה דעת רבינו:

ודע דהוכחת הגמ' דאזלינן בתר קורבא אינו מהחיוב שמביאה דגם על ספיקא באה

כמו אשם תלוי שגם בזה מצאנו שאם נמצא ההורג משנערפה תקבר שעל הספק באה כו', רק הראיה מהשלילה ששוללין אנו כל העיירות זולתי הקרובה מוכח דמן התורה אזלינן בתר קרוב ודוק:

הלכה י

נמצא[ו] זה ע"ג זה מודדין מן העליון כמות שהן מונחין. ובהשגות א"א זה הפסק אינו מתברר מהגמרא ועיין כס"מ:

והנה הא דהתחתון הוי טמון פשיט מהא דפשיט בירושלמי דהוי טמון, וכן בגמרא דילן קאמר אי כר' יהודה ס"ל דכו"ע מין במינו הוי טמון לכן אינו מודד מן התחתון, רק הא דפסק דמודדין מן העליון צ"ע דזה נגד הירושלמי, אע"ג דמה דפשיט מהא דתניא גבי שכחה והעליון מפני שהוא צף אינו ראיה כלל כמו דדחי גמרא דילן בסוטה, שאני התם כיון דאחזיק ביה זכה ביה, ולעולם צף חייב גבי שכחה יעו"ש דמגיה מפני שהוא כצף, אולם בכ"ז לא איפשוט ואמאי פסק דעורפין. והנראה לענ"ד דבנזיר (דף סד) גבי טומאה צפה על פני המים בהני בעיא דברי רמב"ח שרץ [שמונח] ע"ג שרץ מהו הני ודאי חד שעורא נינהו או דילמא כיון דמפסקי מהדדי לא, וקא גריס רבינו תמן, ואת"ל שרץ ע"ג שרץ כיון דחד שעורא נינהו כטומאה סמיכתא דמי כו', וכן פסק דטהור ספק הנוגע בו ככל טומאה הצפה על פני המים, א"כ ה"ה הכא מין במינו הוי כמונח העליון ע"ג קרקע ולא הוי צף ולכן פסק דמהעליון מודדין. אך לכאורה יש לדחות דשאני תמן דהתחתון ודאי דין צף על פני המים יש לו, ואם הוי ספק טומאה אם נגע בהשרץ התחתון ספק מגעו טהור, לכן גם העליון דין אחד יש לו עם התחתון והוי לגבי עליון כחדא גופא וכאילו הוא ג"כ מונח ע"ג המים, אבל כאן דהתחתון הוי טמון ובטל ממנו דין הבאת עגלה ערופה א"כ העליון לבדו לא הוי ממש כחלל חדא עם התחתון והוי העליון כמאן דלא מונח באדמה וכאילו צף ע"ג קרקע, וסברא כזו תמצא להראב"ד בהשגות פרק ה' מהלכות מתנות עניים הלכה ד' גבי תחתון אם הוי מין במינו ולא הוי טמון יעו"ש, בכ"ז מוכח דלא כן, דרבינו גריס תמן שרץ ע"ג מת מהו וכפי שיטתו דדוקא בשרץ הא במת אפילו טומאת אוהל שלו ספיקו טמא יעו"ש, וא"כ ה"ל למימר כיון דהאי ספיקו בטומאה צפה והאי טהור כו' ואת"ל כמאן דמחתה טומאה בכלי דמי שרץ ע"ג שרץ הני ודאי שניהן ספק טומאתן צפה ע"פ המים טהור כו', ומדלא תלי לה להגמרא בזה מוכח דדוקא משום דהוי שניהן דבר אחד ושיעור אחד אינו חוצץ התחתון וחשיב כאילו גם העליון מונח ע"ג המים, כן הכא נמי הוי העליון כמונח ע"ג קרקע ומודדין שפיר מהעליון, ונכון:

אולם צ"ע קצת, דהתם מפיק הגמרא מהא דכתיב כל השורץ על הארץ ומוקי לגבי

ספיקו וממעט דוקא שצף ע"פ מים, הא אם מונח ע"ג כלי אפילו אם הכלי ע"פ המים טמא, וכש"כ ע"ג הארץ אם יהיה מונח על איזה מקום שיהיה הכל טמא, וכאן דריש מבשדך, ומבשדה למעט צף ודריש אפילו ע"ג קרקע אם הוא צף אינו מודד, דדוקא מין במינו בעי אם העליון הוי צף או לא. ולכאורה הוי מצינן לפרש דמיירי כשהשני חללין מונחין ע"ג מים ובעי אם גם העליון הוי צף או לא, אך א"כ לא יתכן כלל הך דבעי אם תחתון הוי טמון בלא זה הא איהו הוי צף ע"פ המים. ונראה דבפרק העור והרוטב (דף קכז) קאמר דתרי על הארץ כתיבי חד למעט עכבר המים שכל שבים טהור, לכן שפיר דריש גם על הארץ השני למעט מים, והיינו אם שורץ ע"ג מים ספיקו טהור ודוק. ועיין מש"כ הכסף משנה בזה והנלע"ד כתבתי בס"ד:

פרק י

הלכה ב

אם היתה טריפה פסולה:

נ"ב גמרא ערוכה חולין (דף יא):

הלכה ז

נמצאו העדים זוממין הרי זו מותרת בהנאה כו':

הכס"מ כתב שיצא כן לרבינו מהא דאמר מודים חכמים לר"מ באשם תלוי שהוזמו עדיו דיצא וירעה בעדר, ותמוה לכאורה, דרבינו פסק בהא דאם הוזמו עדיו דירעה עד שיסתאב וכר' יוחנן, אבל באמת נכון הדבר, דלר' מאיר דאמר יצא וירעה בעדר לא פליגי כלל דמותר רק רב יהודה סבר דהכא חכמים נמי מודו דיצא וירעה בעדר, וא"כ הכא בעגלה ערופה דעד שלא נערפה תצא ותרעה ה"ה בהוזמו עדים. אמנם באמת דברי רבינו תוספתא ערוכה בכריתות, עגלה ערופה שהוזמו עדיה מותרת בהנאה. והנה לפ"ז אם נימא דלרב המנונא דנאסרת מחיים קיי"ל כרבא לקמן דאיתסרא ושוב אסורה לעולם, א"כ לפי מה דמסיק רבי יוחנן דלא שאני וה"ה הוזמו עדיו דא"ת ירעה עד שיסתאב א"כ איך נפקא עגלה ערופה בהזמת עדים מאיסורא, וע"כ דהאמת אינו כסברת רבא ואינו דומה עגלה ערופה לאשם תלוי וכמש"כ הכס"מ, ולכך פסק רבינו כפשטיה דכ"ז שלא נערפה אף שירדה לנחל איתן ונאסרה מכבר תצא ותרעה בעדר, אך קשה, דרבא גופיה מקשה לעיל על רב יהודה וסובר נמי דעדים זוממין לא שאני וא"כ מה יעשה בהך תוספתא דעגלה ערופה וצ"ע, וע"כ דסובר דאתיא כר"מ דסבר אף באשם תלוי יצא וירעה בעדר וא"כ ה"ה בעגלה ערופה, וא"כ נשאר הקושיא בתקפה על רבינו דמזכי שטרא לבי

תרי וכתמיהת רשב"א:

אולם באמת תמיהא טובא לענ"ד, דבירושלמי משמע אפכא, דאמר בפרק עגלה ערופה א"ר שמואל בר יצחק עד שהיא בחיים היא קדושה מתניתא אמרה כן תצא ותרעה בעדר מהו תצא תצא מקדושתה, הרי מפורש דלא כרבא וכסברת רבינו שפסק כן ועיין פני משה, ויש להבין במאי פליגי. ונראה, דבפרה קאמר בכמה דוכתי, דהוי קדשי בדק הבית ונפדית עיין שבועות (דף י') ומכש"כ בעגלה ערופה, דהמשנה למלך כתב בשם תוספתא דנפדית והוה באמת רק קדושת דמים דמהני פדיון, א"כ מאי קשה, דהא שניא מאשם תלוי, דאשם תלוי קדוה"ג ולא פקע בכדי, אבל עגלה ערופה הוה קדושת דמים ופקע בכדי, [ור"מ לטעמיה דסובר דקה"ג פקע בכדי דהא הקדש במזיד מתחלל כמ"ש קדושין נ"ד לכן יצא בעדר] ולכך אף דגמר ומקדיש לא מקדיש רק עד שימצא ההורג, ורבא אזיל לטעמו להביא ראיה דלא כרב המנונא, דלרב המנונא גופיה דסבר בנדרים כ"ט וכי קדושה שבהן להיכן הלכה, וסבר דקדושת דמים לא פקעה בכדי, א"כ אמאי תצא ותרעה טפי מאשם תלוי דסברי חכמים ירעה עד שיסתאב, וה"נ תהיה אסורה בהנאה ונפדית, אבל לפום הלכה קיי"ל כפשטא דמתניתין, והא דאמר בשור הנסקל יצא וירעה בעדר נראה אף לר"ת דאינו אסור בהנאה מחיים, מ"מ אסור באכילה אם שחטו ושייך לשון יצא ודוק:

הלכה ט

וכל העובד שם עבודה וכו' לוקה וכו':

נ"ב, גמרא ערוכה מכות כ"ב וליחשיב נמי זורע בנחל איתן יעו"ש:

פרק יג

הלכה ט

(**בהמה של עו"ג**) [**בהמת העו"ג**] **כו' אינו זקוק לה כו'**.

פירוש דבריו דאינו חייב גם בפריקה וכדמוכח שמועה דפרק ערבי פסחים דעל שונא דקרא קאי, ודוקא בשונא שפירש רבינו לקמן ה"ד ועיין ביאורי הגר"א, ואע"ג דצער בע"ח דבר תורה מכל מקום כמו דכתב הר"ן דבזקן ואינו לפי כבודו פטור מלפרוק דכמו דהתירה תורה לצער בע"ח מפני צורך בני אדם כן התירה תורה מפני כבודו יעו"ש דברי נועם, כן סבר רבינו דלא הטילה תורה להטריח ישראל מפני צער בע"ח דחביב עליה דרחמנא טורח ישראל טפי מצער בע"ח, ואף בשכר פטור דלית כאן רק השבת אבידה דניזוק החמור ודוקא של ישראל אבל שאינו בן דת הלא על צער חמורו יכול הבעלים

להרגו דבהריגה ליכא צער בע"ח כדהוכיח במישור בספר האשכול הלכות שחיטה סימן י' מהך עובדא דר' פנחס בן יאיר בפרידות דאמר קטילנא להו איכא משום ב"ת, א"כ הבעלים שאינו בן דת איהו דלא בעי לאבוד ממונו ומצער לה, ומשום זה לא חייבה רחמנא לישראל לפרוק אפילו בשכר דאטו אי בעי מרה לצער לה מה איכפת לישראל ודוק:

הלכה י

חמרים שרגליו של אחד וכו':

נ"**ב**, עיין השגות וכסף משנה, וראה ירושלמי המניח ה"ה כדברי ההשגות ועיין מראה הפנים: